

A NATO biztonságpolitikája 1990-től napjainkig

NAT023

2023.01.03

Tartalomjegyzék

Rezümé.....	3
Bevezetés.....	4
A NATO biztonságpolitikája az 1991-1999 közötti időszakban.....	14
Az Észak-Atlanti Szövetség biztonságpolitikája és annak változása az 1999-től 2010-ig terjedő időszakban.....	19
A NATO biztonságpolitikája és változásai a 2010-től napjainkig terjedő időszakban.....	25
Összegzés.....	35
Felhasznált irodalom.....	37
Internetes források.....	38

Rezümé

Dolgozatomban az Észak-Atlanti Szövetség (NATO) biztonságpolitikáját és annak változásait kívánom bemutatni. A hidegháború végétől egészen napjainkig megvizsgálom a jelentősebb stratégiai koncepciókat és a koncepciók közötti különbségeket. Többek között az 1991-es, 1999-es, 2010-es és a legújabb 2022-től érvényes stratégiai koncepciót. Továbbá azt szeretném a dolgozatomban megvizsgálni, hogy miként változott a biztonsági környezet és erre hogyan reagált a NATO. Milyen intézkedéseket fogantatosított, továbbá milyen lépéseket tett a tagállamok védelme céljából? A biztonsági környezet változására a NATO-nak reagálnia szükséges. Az első fejezetben egészen az 1999-es év végéig vizsgálom meg azokat az új biztonsági kihívásokat, amik hatással voltak a NATO stratégiájára. A második fejezetben a 2000-es évek elejétől egészen a 2010-es évek végéig vizsgálom meg azokat a biztonság tényezőket, amelyekre a NATO-nak szükséges volt reagálnia. Az utolsó fejezetben a két legfrissebb stratégiai koncepciót vizsgálom meg és rávilágítok arra, hogy ez idő alatt milyen változások mentek végbe a NATO biztonságpolitikájában. Dolgozatom zárásaként kifejtem a véleményem a mostani biztonságpolitikai helyzet kiszámíthatatlanságáról. A dolgozatom célkitűzése, hogy bemutassa, milyen változások mentek végbe a világ biztonságpolitikai színterén, ebben hogyan vett részt az Észak-Atlanti Szövetség, továbbá, hogy milyen új tényezőkkel bővült a szövetség ellátandó feladatainak száma. Továbbá megpróbáltam rávilágítani dolgozatomban arra, hogy miként változott a NATO a biztonsági környezet változásait követve.

Bevezetés

A dolgozat első fejezetében először röviden azt ismertetem, hogy a hidegháború végétől egészen 1999-ig, a NATO új védelmi stratégiájának kialakításáig milyen jellemzőkkel bírt a szövetség biztonságpolitikája. Bemutatom továbbá, hogy hogyan változott meg a NATO Oroszországgal kapcsolatos politikája. A Szovjetunió széthullása óta annak legerősebb utódállama, Oroszország által jelentett biztonságpolitikai veszély jelenti a legnagyobb kihívást a NATO számára. Ebben a fejezetben ezért azt is megvizsgálom, hogy ezt figyelembe véve az általam vizsgálandó időszakban milyen feladatokat kellett ellátnia a NATO-nak. Valamint áttekintem, hogy ez a megváltozott biztonsági környezet hogyan és miért okozott válságot a szövetségben belül.

1991-ben felbomlott a Szovjetunió. Ezzel megszűnt az az elsődleges veszélyforrás, amellyel a NATO-nak szembe kellett néznie megalakulásakor és az utána következő időszakban. Ahogyan azonban fokozatosan kivonultak a szovjet csapatok a kelet-európai országokból, ez a biztonsági kockázat átalakult és egy része meg is szűnt. Mivel ez a fajta katonai fenyegetés megszűnt, a NATO-nak új, a megváltozott biztonsági környezetnek megfelelő stratégiát kellett kidolgoznia.

Felmerülhet a kérdés, hogy miért nem szűnt meg a NATO? Erre a kérdésre több válasz is adható. Először is, a biztonsági környezet az 1990-es évek elején elkezdett megváltozni. A Szovjetunió felbomlása számos társadalmi és politikai változást eredményezett. A kelet-európai államok felszabadultak a szovjet befolyás alól. 1991-ig a Szovjetunió jelentette a legnagyobb biztonsági kockázatot a NATO számára. Amikor azonban a Szovjetunió széthullott, s ezzel úgy tűnt, hogy a legfőbb veszélyforrás megszűnt, a NATO-nak újra kellett terveznie a védelemre vonatkozó elképzeléseit. Ez azonban egyáltalán nem azt jelentette, hogy a NATO felhagyott volna a „védelemre és elrettentésre” építő alapvető stratégia koncepció alkalmazásával. Mivel a 1990-es évek második felében olyan, korábban a Szovjetunióhoz, illetve a korábbi keleti blokkhoz tartozott tagállamokkal bővült a szövetség, mint például Magyarország, Litvánia, Lettország stb., ezért a NATO-nak ezt a stratégiát át kellett alakítania.

Mindezeket tekintetbe véve megérthetjük, hogy a NATO-hoz tartozó tagállamok milyen nagy mértékű változáson mentek keresztül. Ahhoz azonban, hogy ezeket a tényeket és adatokat

kellő kontextusban értékelhessük, a továbbiakban először azt mutatom be, hogy 1991-től kezdődően hogyan alakult a szövetség biztonsági stratégiája.

Nyitrai Mihály a NATO 1991-es védelmi koncepcióját a következően jellemezte:

„A NATO stratégiai koncepciókról összességében már most előjáróban elmondható, hogy azok alapgondolata elsődlegesen a Szövetség területvédelme körül forog. A doktrínák másodlagosan, az „egy mindenkiért, mindenki egyért” jelmondat, de a területvédelem prioritásával azonos helyet elfoglaló összefogás jegyében fogalmazódnak meg. Az összefogást fejezi ki a Szerződés preambulumban a „béke és a biztonság fenntartására irányuló együttes erőfeszítések egyesítése” kifejezés. (NATO, 1949a) Ezért az összefogás és belső kohézió, illetve az ebből fakadó koordináció már ezen állapotában is ellenőrzési szempontként azonosíthatók. Viszont a preambulum azt is előrevetíti, hogy a stratégiai koncepciók közötti különbségeket az eltérő biztonsági környezetre igazított vagy inkább kiegészített válaszokban találjuk. Így történt ez az első nyilvánosan elérhető stratégiai koncepció (1991) esetében is. Az 1991 novemberében elfogadott stratégiai koncepció a Szövetség feladatát továbbra is a tagállamok határainak védelmében látja és deklarálja, ugyanakkor elismeri, hogy Kelet- és Közép-Európában mélyreható változások mentek végbe, illetve leszögezi, hogy a Szövetség tagállamainak biztonsága elválaszthatatlanul összekötődik Európa többi államával folytatott párbeszéddel és együttműködéssel. Ennek megfelelően az alapfeladatok között megjelenik a válságkezelés és a konfliktusmegelőzés, tehát az új típusú műveletek már a Koncepció megalkotása idején körvonalazódtak. (NATO, 1991)” (Nyitrai Mihály 2022: 21, 22).

Ahogy arra a fent idézett szöveg is rámutat, az 1991-es stratégia koncepció továbbra is a biztonság fenntartásáról és a tagállamok védelméről szólt. Azonban ez a koncepció az idő múlásával változott és egyre kiszélesedett a NATO tevékenységi köre. Például az első Öböl-háború okozta plusz feladatok, továbbá több új konfliktus az elkövetkezendő időszakban új, érvényesítendő NATO stratégia kialakítását követelték meg. Ez meg is történt.

Az 1999-es évben a NATO új, a világ és a megváltozott biztonsági környezet okozta változásokra reagáló stratégia-koncepciót fogadott el. Ez a védelmi koncepció már más jellemzőkkel bírt. Újdonság volt az, hogy a NATO-nak az európai kontinensen kívül kell feladatokat ellátnia (a közel-keleti, az ázsiai régiókban stb.). Továbbá, egyre inkább észrevehető egy olyan folyamat, hogy a NATO feladatai nem teljesen kapcsolódnak az ENSZ feladatköréhez. Itt szót kell ejtenem arról is, hogy az Észak-Atlanti Szövetség hogyan reagált az olyan, újonnan megjelenő biztonsági változásokra, mint amilyen pl. a terrorizmus problémája, a Közel-Keleten zajló konfliktusok, vagy például az 1991-ben, illetve 2003-ban lezajlott Öböl-háború volt.

A NATO 1991-ben elfogadott stratégiája (Róma 1991) már azután született, hogy a Szovjetunió felbomlásnak indult. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy ez legyen az első olyan NATO-stratégiai koncepció, ahol ellenség megnevezése nélkül a stabilitás megteremtésére koncentrálnak. Varga Gergely erről a következőket írja:

„A bipoláris világrend és a Szovjetunió összeomlása, valamint a NATO átalakulása között természetesen egyértelmű volt az összefüggés, hiszen a NATO létjogosultságát, a szövetség raison d’etre-ét érintette. Az egyértelmű politikai és katonai ellenségkép, fenyegetettség, a közvetlenebb, jobban körvonalazható fenyegetés helyébe olyan veszélyek és kockázatok léptek, amelyek esetében az eltérő politikai narratívák már jóval nagyobb szerepet kaptak. Mivel 1990 után anyagait közvélemény szemében sem volt már egyértelmű a szövetség létjogosultsága, felértékelődött a politikai kommunikációs szerepe is. Ennek volt köszönhető, hogy a stratégiai koncepciók közül az 1991-ben Rómában elfogadott lett az első nyilvános dokumentum, habár a stratégiát – a nyilvánosságtól továbbra is elzárva – a brüsszeli NATO-központ diplomatái készítették. Az elfogadott dokumentum nyilvános volta nemcsak a korábbi keleti ellenfelek felé való nyitást szimbolizálta, de a hazai közvélemény felé is fontos kommunikációs eszköz volt.” (Varga Gergely 2010.; 10)¹

¹ http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-strategiai_koncepcioik_a_kezdetekt_1_lisszabonig.pdf (letöltés ideje: 2022.12.09)

Ahogy az idézett szövegben is olvasható, a biztonsági környezet megváltozott és kibővült, s erre a NATO-nak reagálni kellett. A szövetség nyugat-európai tagállamaiban azonban felvetődött az a kérdés, hogy egyáltalán szükség van-e a NATO-ra a továbbiakban?

Ez a kérdés azért is vetődött fel, mivel a szövetség a Szovjetunió elleni védelem biztosításának érdekében született. Mivel pedig a Szovjetunió felbomlott, a NATO eredeti rendeltetése okafosyottá vált. Ebből a bekövetkezett válságból kellett a NATO-nak új irányvonalat találnia és új célokat kitűznie. Új biztonsági kihívások is megjelentek azonban. Ezek között voltak regionális jellegűek (mint pl. a jugoszláviai háborúban megjelenő nemzetiségi feszültségek), néhány közülük pedig, mint például a terrorizmus, globális jelenség volt. Ezekre a biztonságpolitikai változásokra a szövetségnek reagálnia kellett. A NATO-nak szüksége volt arra, hogy nyisson a volt szovjet térség utódállamai felé. A szövetség bővítési kényszere miatt pedig felértékelődött a politikai kommunikáció szerepe. Em utolsósorban azért, mert már nem volt olyan markánsan egyértelmű, hogy a NATO-nak a Szovjetunió megszűnése után milyen szerepet kell kapnia.

„Az 1991-es stratégiai koncepció leszögezte, hogy a NATO alapvető feladata továbbra is a tagállamainak a védelme, ám azátalakult biztonsági környezetnek megfelelően a NATO a partnerségen és együttműködésen keresztül Európa egészének biztonságában meghatározó szerepet kíván játszani. A szövetség látóköre nemcsak földrajzi, hanem biztonságpolitikai értelemben is tovább bővült. A koncepció foglalkozik a kelet-európai változások nyomán kialakult nemzetiségi-etnikai konfliktusok potenciálisveszélyeivel, valamint a közel-keleti térség Európát is érintő biztonsági kihívásaival. Ezek az új kihívások a biztonság fogalmának jelentős bővülését eredményezték, amelyek mellett a NATO sem mehetett el szó nélkül, ha releváns biztonságpolitikai szereplő kívánt maradni.” (Varga Gergely 2010.; 10) ²

Ahogy az a fent idézett szövegben is olvashatjuk, a NATO-nak lépést kellett tartania a világ gyors változásaival.

² http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-strategiai_koncepcioik_a_kezdetekt_1_lisszabonig.pdf (letöltés ideje: 2022.12.09)

Az első fejezetben részletesen kifejtem azt, hogy miként változott meg a biztonsági környezet és azt, hogy erre hogyan reagált a NATO, milyen intézkedéseket fogantatosított, s milyen konfliktusok befolyásolták ekkor a szövetség biztonsági stratégiájának kialakítását. Bemutatom azt is, hogy ebben az időszakban a NATO milyen hangsúlyt fektetett a politikai kommunikációra, nyitott volt a bővítésre, s hogyan bővült a szövetség. Ez a bővítés magában foglalta több kelet-európai állam belépését a NATO-ba.

A második fejezetben rávilágítok arra, hogy hogyan változott meg a NATO biztonságpolitikája a 1999-től 2010-ig terjedő időszakban. Ebben az időszakban a szövetségnek teljesen új biztonsági kihívásokra kellett válaszolnia. A Közel-Keleten zajló konfliktusok és változások nagy hatást gyakoroltak a szövetség stratégiájának alakítására. Az 1999-ben Washingtonban elfogadott új NATO-stratégiai koncepció ezekre a változásokra reagált és meghatározta az Észak-Atlanti Szövetség új irányvonalait. Az új biztonsági koncepció lényegi jellemzői Varga Gergely a következő módon írta le:

„Az 1999-ben Washingtonban elfogadott új stratégiai koncepció egyik alappillére a biztonság, a konzultáció, az elrettentés és a partnerség mellett már egyértelműen a „válságkezelés” lett” (Varga Gergely 2010: 20).

Amint azt láthatjuk, megjelent a válságkezelés feladata. Meg kell tehát vizsgálnunk azt, hogy milyen válságokról is volt szó 1999 után, melyekre a NATO-nak az európai tagállamok védelme érdekében válaszolnia kellett.

„Az 1999-es stratégiai koncepció növekvő jelentőséget tulajdonított az Európa tágabb periferiájáról, a Brzezinski által eurázsiai Balkánként megjelölt térségből eredő olyan biztonsági kihívásokra, mint az etnikai-vallási konfliktusok, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a nemzetközi terrorizmus. Habár Európát a földrajzi közelség miatt a térségben zajló politikai folyamatok közvetlen módon befolyásolhatták, a NATO sokáig nem vállalt aktív szerepet a térségben” (Varga Gergely 2010: 20).

1999 után tehát ismét változott a biztonsági környezet és emiatt a NATO által ellátandó feladatok köre sok tekintetben megváltozott. A szövetségnek nemcsak az európai kontinensen

kell ellátnia védelmi feladatokat, hanem úgynevezett megelőző intézkedéseket kell fogantatnia az európai biztonság érdekében. Főleg a nemzetközi terrorizmus ellen kellett megelőző intézkedéseket tennie. Mivel egyrészt ez globális problémává vált, másrészt pedig a terrorista szervezetek nagy része a Közel-Keleten szerveződött, ezért a NATO-nak feltétlenül meg kellett jelennie a térségben.

Fontos említést tennem arról is, hogy milyen változást hozott a 2001. szeptember 11-én lezajlott terrorcselekmény. Ez esetben a NATO 5. cikkelye életbe lépett. Ez kimondja, hogy ha egy NATO szövetséges tagállamot támadás ér, akkor ez az egész szövetség ellen vett támadásnak minősül és így minden tagállamnak kötelessége a megtámadott országot támogatni. 2001. szeptember 11-én egy szövetséges tagállamot, az Amerikai Egyesült Államokat érte támadás. Később lefolytatott vizsgálatok után kiderült, hogy ez a terrortámadást az al-Kaida terrorszervezet követte el és a támadásról tudott a szervezet Afganisztánban tartózkodó vezetője, Oszama Bin Laden is. Ezeknek az információknak a birtokában a NATO elítélte a támadást. 2001. október 7-én a tálib és al-Kaida táborok bombázásával, amerikai és brit erők részvételével megkezdődött az afganisztáni háború. Ez később szárazföldi egységek bevetésével, Afganisztán megszállásával folytatódott.³ Ennek a sajnálatos terrortámadásnak a következtében a NATO-nak kiterjedt új feladatot kellett ellátnia. A harcok befejezése után, amennyire csak lehetett, Afganisztánt politikailag stabilizálni kellett. Ez azonban azzal járt, hogy a rend fenntartása érdekében ún. „békefenntartó missziókat” kellett megszervezni a térségben. Ezzel egy új nagy feladat hárult a szövetségre. Ez az afganisztáni békefenntartó „misszió” 2021-ben befejeződött.⁴

A fejezet további részében a biztonsági tényezők alakulását 2010-ig követem és bemutatom, hogy ezekre a 21. századi védelmi kihívásokra hogyan reagált az Észak-Atlanti Szövetség. Meg kell említenem még több olyan tényezőt, melyek ugyancsak befolyásolták a NATO politikájának alakulását. Az orosz-grúz háború is kifejezetten ilyen tényezőnek tekinthető.⁵ Ez erőteljesen befolyásolta a 2010-es stratégiai koncepció kialakítását.

A 2010-es biztonsági koncepciót egy másik fejezetben mutatom be. A világ változásával és a technikai fejlődés előrehaladtával nem csak a személyi biztonság vált fontossá, hanem a kiberbiztonság is meghatározó tényezővé vált az állami és a lakossági szférában. Egy régi, a

³ Banlaoi, Rommel. A terrorizmus kézikönyve. Edward Elgar Publishing (2006)

⁴ <https://www.portfolio.hu/global/20210414/bejelentettek-20-ev-utan-kivonulnak-a-nato-erok-afganisztanbol-478630#> (Letöltés ideje: 2022.12.09)

⁵ https://nkerepo.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12605/web_PDF_2008_orosz_gruz_haboru.pdf;jsessionid=38762E8DDDD295519CABBEC766F697DB?sequence=1 (Letöltés ideje: 2022.12.11)

NATO és Európa biztonsága szempontjából egyre aggasztóbbá váló probléma is ismét felbukkant. Oroszország ismét erősödni kezdett. Bemutatom továbbá, hogy miként bővült a szövetség ebben az időben. Ez a bővülés köszönhető annak is, hogy a NATO nagy hangsúlyt fektetett a politikai kommunikációra, továbbá nyitott volt a bővítésre. Ez a bővítés magában foglalta több kelet-európai állam belépését a NATO-ba. Javier Solana erről a folyamatról a következőket írja:

„A legkiemelkedőbb változást Washingtonban már önmagában az ott felhúzásra kerülő nemzeti lobogók számának a korábbi 16-ról 19-re történt növekedése fémjelzi. Áprilisra ugyanis a Cseh Köztársaság, a Magyar Köztársaság és a Lengyel Köztársaság formálisan is a Szövetség tagjaivá válik. A bővítés ezen körével egyértelműen bebizonyítottuk, hogy Európában nincsenek többé választóvonalak. Ráadásul a bővítés ezen köre csak egy részét képezi egy jelenleg is tartó és tovább folytatódó folyamatnak. A NATO kapui továbbra is nyitva maradnak mindazon országok előtt, amelyek készek és hajlandók hozzájárulni a Szövetség biztonságához, az egész Európában zajló politikai és biztonsági fejlemények figyelembevételével.” (Javier Solana, NATO főtitkár 1999: 3).⁶

Ahogy azt az idézetben is olvashatjuk, a NATO 1999-es, Washingtonban elfogadott stratégiai koncepciója alapján a szövetség nyitottá vált az olyan államok számára, amelyek csatlakozni kívántak a szervezethez. Ez jellemzi a NATO bővítéssel kapcsolatos álláspontját. Ahogy azt az idézett szövegben is olvashatjuk, a washingtoni csúcstalálkozón már Csehország, Magyarország és Lengyelország is tagja volt a szövetségnek. A kelet-európai államok közül ezek voltak a „vasfüggöny” lehullása után a szövetséghez elsőként csatlakozott országok.

A dolgozat harmadik fejezetében a 2010-ben Lisszabonban elfogadott NATO-stratégiai koncepcióról lesz szó, s arról, hogy ez milyen új elemekkel bővült az 1999-es koncepcióhoz képest. A 2010-ben elfogadott stratégiai koncepció nagy hangsúlyt fektet a „kollektív védelemre”⁷, és a következőképpen határozza meg az ellátandó feladatokat:

⁶ <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/hu/9901-hu.pdf> (Letöltés ideje: 2022.12.12)

⁷ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm (Letöltés ideje: 2022.12.10)

- *„Kollektív védelem: A tagállamok mindig segítik egymást támadásokkal szemben, a Washingtoni Szerződés 5. cikkelyének megfelelően. A NATO elrettentést és védelmet nyújt az agresszió bármilyen fenyegetésével, valamint olyan kialakuló biztonsági kihívásokkal szemben, amelyek fenyegetést jelentenek egyes szövetségesek vagy a Szövetség egészének alapvető biztonsága számára.*
- *Válságkezelés: A NATO politikai és katonai képességek egyedülálló és robusztus együttesével rendelkezik a válságok teljes spektrumával szembeni fellépéséhez – konfliktusok előtt, alatt és után egyaránt. A NATO aktívan igénybe veszi ezen politikai és katonai eszközök megfelelő kombinációját, olyan kialakulóban lévő válságok kezelésének segítése érdekében, amelyek potenciálisan érintik a Szövetség biztonságát még azt megelőzően, hogy azok konfliktussá fejlődnek; olyan meglevő konfliktusok megállítása érdekében, amelyek érintik a Szövetség biztonságát; és a konfliktus utáni helyzetek stabilitásának tartóssá tétele érdekében ott, ahol ez hozzájárul az euro-atlanti biztonsághoz.*
- *Kooperatív biztonság: A szövetségre hatást gyakorolnak a határain kívüli politikai és biztonsági fejlemények, ahogyan maga a szövetség is hatást gyakorolhat ezekre. A szövetség aktívan lép fel a nemzetközi biztonság érdekében, releváns országokkal és más nemzetközi szervezetekkel kialakított partneri kapcsolatokon keresztül; a fegyverzet ellenőrzéshez, a tömegpusztító fegyverek terjedésének megakadályozásához és a leszereléséhez történő hozzájáruláson keresztül; valamint a szövetségbéli tagság ajtajának nyitva tartásával mindazon európai demokráciák számára, amelyek teljesítik a NATO normáit.”⁸*

Amint láthatjuk, a NATO biztonságpolitikai tervezetében megtalálhatóak a korábbi tervekben is szereplő olyan elemek, mint például „az elrettentés és védelem”. A szövetség védelmet nyújt mindenfajta fenyegetéssel szemben.⁹ Ahogyan azt a stratégiai koncepció folytatásában is olvashatjuk, a NATO-ra hatást gyakorol a környező országok politikája és biztonságpolitikája. A biztonságpolitikai kihívásokhoz közé tartozik a nukleáris fegyverek terjedésének

⁸ https://2010-2014.kormany.hu/download/b/52/20000/nato_strategiai_koncepcio.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.10)

⁹ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.10)

megakadályozása is. Ez kiemelt figyelmet kap, mivel a tagállamoknak alapvető érdeke, hogy a tömegpusztító fegyverek ne terjedjenek el.¹⁰

A fejezet további részében ismertetem, hogy miként változott a NATO stratégiája a vizsgált időszak alatt. A 2022-ben kitört orosz-ukrán háború nagy változást hozott a szövetség politikájában. A NATO stratégiájában az ellátandó feladatok között a kezdeti időktől fogva szerepelt a védelem és elrettentés. A 2010-es dokumentum ezek mellett a NATO által ellátandó fő feladatok közé a globális terrorizmus elleni fellépést és a békefenntartást is felsorolta.

Az orosz-ukrán háború ebben változást hozott. Újra megjelent Oroszország, mint a nemzetközi biztonságot fenyegető állam, mint fő biztonsági veszély. Ezek miatt a tényezők miatt a szövetségnek szüksége volt egy olyan új stratégiai koncepcióra, mely választ ad arra, hogy a NATO hogyan folytatja tovább a politikáját ebben az új biztonsági környezetben. A NATO-nak ismét a hidegháborús években ellátotthoz hasonló feladatot kell elvégeznie. Emellett a mostani megváltozott biztonsági környezetben a meglévő biztonsági kockázatokat is kezelnie kell. A terrorizmus még mindig nagy biztonsági kockázatot jelent, a NATO továbbá több országban végez békefenntartást (Irakban, Koszovóban, stb.). Az utóbbi években egy új területen is biztosítani kell a védelmet. Ez az új biztonsági terület a világűr. Mivel a műholdak a kommunikáció és a felderítés elengedhetetlen eszközei, a tagállamok védelme érdekében a létfontosságú, hogy ezeknek az eszközöknek a védelme biztosított legyen.¹¹

A fejezett következő részében a NATO 2022-ben elfogadott új stratégiai koncepcióját fogom megvizsgálni. Ennek áttekintésével nemcsak azt láthatjuk, hogy egyre több tényező veszélyezteti a tagállamok biztonságát, hanem azt is, hogy hogyan reagált a szövetség a a biztonsági környezet világban történt változásaira. Olyan új veszélyforrások jelentek meg, amelyek például az 1970-es és az 1980-as években nem voltak jelen. Ez részben a technika fejlődésének, részben pedig a világpolitikai folyamatok alakulásának köszönhetően történt így. A NATO azonban mindig lépést tart a világ változásaival és érdemileg válaszol a tagállamokat veszélyeztető biztonsági kihívásokra. Véleményem szerint ezek a változások nagyon érdekesek és szeretnék arra rávilágítani, mennyire megváltozott biztonsági környezetben élünk. Tulajdonképpen a most zajló orosz-ukrán háború és a világon megváltozni látszó erőviszonyok miatt a biztonsági kockázatok szinte kiszámíthatatlanok.¹² Ezeknek a tényezőknek a

¹⁰ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.11)

¹¹ https://www.youtube.com/watch?v=c_9NxQozZjE (Letöltés ideje: 2022.12.11)

¹² <file:///C:/Forr%C3%A1sok/290622-strategic-concept.pdf> (Letöltés ideje: 2022.12.11)

számbavétele elősegíti azt, hogy átfogó képet kapjunk arról, hogy a szövetség a meglévő stratégiai elképzeléseit hogyan is valósítja meg.

https://www.youtube.com/watch?v=c_9NxQozZjE (Letöltés ideje: 2022.12.11)

1. fejezet

A NATO biztonságpolitikájába az 1991-1999 közötti időszakban

Az 1991-es év Európában és az egész világban egyaránt nagy változást hozott. 1991-ben a Szovjetunió teljesen felbomlott és ezzel véget ért a hidegháború. Megszűnt továbbá az ún. „vasfüggöny”, amely 46 évig elválasztotta egymástól Kelet- és Nyugat-Európát. A keleti blokk felbomlásával elkezdődött a korábban szovjet megszállás alatt álló államok átalakulási folyamata. Megszűntek a diktatórikus politikai rendszerek és a kelet-európai államok elindultak a demokratizálódás felé. A keleti blokk felbomlásával megszűnt a Varsói Szerződés is.¹³ A felületes szemlélő számára a Varsói Szerződés a NATO-hoz hasonló katonai blokknak tűnhetett, ám ez a hasonlóság csak formális értelemben állott fenn, mivel itt a tagállamok a szovjet vezetés alá voltak rendelve. A Varsói Szerződés felbomlásával a kelet-európai államok hamarosan új szövetségi rendszerbe kellett betagozódjanak.

A NATO 1949. április 4-én jött létre. A szervezet célkitűzéseit az Észak-Atlanti Szerződés foglalja magában, amelynek értelmében a tagállamok minden politikai és katonai eszközt igénybe vesznek a tagországok szabadságának és a biztonságának megőrzése érdekében.¹⁴ Ez a szerződés azt tartalmazza, hogy a NATO védelmi szervezet. A fő biztonsági kockázatot a Szovjetunió és a keleti blokk tagállamai jelentették a szövetség számára. Tulajdonképpen a szövetség azért jött létre, hogy ellensúlyozza a Szovjetunió katonai jelenlétét Európában, továbbá azért, hogy megvédje a nyugat-európai államokat egy esetleges szovjet támadástól. A NATO tehát meg akarta őrizni a nyugat-európai államok területi épségét és szabadságát és ennek érdekében az agresszív szovjet politikával szemben erőt volt szükséges felmutatni. A második világháború után a Szovjetunió hatalmas erőt képviselő fegyveres erőkként volt jelen a kelet-európai térségben. Ez érthetően nyugtalanította a nyugat-európai országokat, hiszen bármikor bekövetkezhetett az, hogy a szovjetek tovább nyomulnak Nyugat felé.¹⁵ Ezeket a tényezőket tekintetbe véve könnyebben megérthetjük, miért volt szükség a

¹³ http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/7310/1/Magyarorszag_es_a_Varsoi_Szerzodes_felbomlasi.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.12)

¹⁴ https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm (Letöltés ideje: 2022.12.12)

¹⁵ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/konrad-3-panceloscsata-budapestert-1945-5FDA/ii-resz-az-atcsoportositas-60BB/7-fejezet-a-szovjet-hadsereg-eroi-es->

NATO létrehozatalára. A hidegháború alatt a NATO stratégiájának legfőbb irányvonala a Szovjetunió elleni védelem biztosítása volt, s ebben az időszakban főleg ez határozta meg a NATO biztonságpolitikáját és annak irányvonalát. Első látásra jogosnak látszik tehát az a kérdés, hogy miért nem szűnt meg a NATO azt követően, hogy a létrehozatalának legfőbb oka, a Szovjetunió 1991-ben megszűnt létezni. Erre Varga Gergely a következő szavakkal mutatott rá:

„Mivel 1990 után a nyugati közvélemény szemében sem volt már egyértelmű a szövetség létjogosultsága, felértékelődött a politikai kommunikáció szerepe is. Ennek volt köszönhető, hogy a stratégiai koncepciók közül az 1991-ben Rómában elfogadott lett az első nyilvános dokumentum, ...” (Varga Gergely 2010: 19).

Láthatjuk, hogy a NATO stratégiája 1991 után megváltozott. A szövetség szempontjából a politikai kommunikáció szerepe felértékelődött. Azonban nem csak emiatt volt képes az Észak-Atlanti Szövetség fennmaradni. A Szovjetunió felbomlása valamint a volt keleti blokk országaiban beállt demokratizálódási folyamatok miatt alapjában változott meg a biztonsági környezet.¹⁶ A Balkán-félszigeten érzékelhető etnikai feszültség, s a Jugoszláviában 1991-ben kitört délszláv háború alapvetően befolyásolta a NATO új, 1991-es stratégiai koncepciójának kialakítását.¹⁷ Más szóval, az 1991-es évben napvilágot látott új stratégia koncepció markánsan különbözött a korábbitól.¹⁸ A változásokat legjobban úgy tudom szemléltetni, ha először is ismertetem a stratégiai koncepcióban szereplő biztonsági kihívásokat, majd pedig rátérek a NATO új ellátandó feladatainak felsorolására.

A következőkben először a stratégiai koncepciónak azt a részét ismertetem, ahol a biztonsági kihívások és a kockázatok kerülnek felsorolásra.

- *„A korábbi állapotoktól eltérően, a szövetség biztonságát fenyegető veszélyek sokrétűbbek és többirányúak, és ez megnehezíti előrejelzésüket és értékelésüket.*

[eszkoei-a-tamadas-elott-61F5/a-voros-hadsereg-altalanos-allapota-1945-januarjaban-61F6/](#) (Letöltés ideje: 2022.12.12)

A szövetséges haderők 1945-ben: Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország stb.

¹⁶ demokratizálódó: a demokratikus államrendezkedés megvalósítása irányába történő politikai fejlődés

¹⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9lszl%C3%A1v_h%C3%A1bor%C3%BA

¹⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm#top (Letöltés ideje: 2022.12.12)

- *Kevésbé valószínű, hogy a szövetség tagállamainak területe elleni esetleges agresszió veszélyeztetni elsődlegesen a NATO biztonságát. Mindezek a veszélyek sokkal inkább a súlyos gazdasági, társadalmi és politikai nehézségek következtében előálló bizonytalanságok, pl. az etnikai rivalizálás és pl. Közép- és Kelet-Európa számos országában a területek hovatartozása feletti viták következtében jelenhetnek meg”* (Varga Gergely 2010: 19).

Az új biztonságpolitikai stratégia a koncepció kialakítását befolyásoló biztonsági tényezőként a Közel-Keleten zajlott 1991-es Öböl-háborút is megemlíti. A NATO a dél-mediterrán és a közel-keleti térségben az államok közötti jó kapcsolatok kialakítását is elő kívánja segíteni. Többek között azért, hogy ebben a térségben is legyenek vele együttműködő partnerek, olyan államok, melyek képesek támogatni a szövetséget a terrorizmus elleni fellépésben a térségben. Ahogyan arra az Öböl-háború is rámutatott, az európai országok biztonsága érdekében a NATO-nak jelen kell lennie a Közel-Keleten, mert csak ezáltal előzheti meg az európai tagállamai ellen szervezett terror-akciókat. A stratégiai koncepció azt is hangsúlyozza, hogy a biztonsági környezet alapvetően megváltozott és a szövetség tagállamaira több irányból is veszély leselkedhet.¹⁹ Mindazonáltal azonban azt is leszögezi, hogy: *„A NATO összes európai frontja elleni egysíjű, teljes körű támadás veszélye gyakorlatilag megszűnt, és így már nem áll a szövetséges stratégia középpontjában”* (NATO stratégiai koncepció 1991.).

A biztonsági környezet nagyfokú változása mellett a szövetségnek sok új kihívással kellett szembenéznie. A koncepcióban több olyan biztonsági kihívás is felsorolásra került, amelyek az eddigi stratégiai koncepciókban nem szerepeltek. A biztonsági kockázatok között megemlíti azt is a koncepció, hogy a szovjet fenyegetés megszűnt, azonban legnagyobb utódállama, Oroszország továbbra is nagy nukleáris fegyverzettel rendelkezik:

„... ez továbbra is a legjelentősebb tényező, amelyet a Szövetségnek figyelembe kell vennie az európai stratégiai egyensúly fenntartása során. A kelet-nyugati konfrontáció vége azonban nagymértékben csökkentette a nagyobb konfliktusok kockázatát Európában. Másrészt nagyobb a kockázata a különböző válságok kialakulásának, amelyek gyorsan kialakulhatnak, és gyors reagálást

¹⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (Letöltés ideje:2022.12.13)

igényelnének, de valószínűleg kisebb mértékűek” (NATO stratégiai koncepció 1991).

A nagyobb fegyveres konfliktusok kirobbanásának veszélye csökkent ugyan Európában, azonban a Közel-Keleten ezeknek a konfliktusoknak a száma emelkedett, s ott a terrorizmus miatt is egyre aggasztóbbá vált a biztonsági helyzet.²⁰ A szöveg olyan biztonsági kihívásnak tekinti a terrorizmust, amely ellen védekezni kell. Azonban, - amint szövegben olvashatjuk - nagyobb az esélye a gyorsan kialakuló és kisebb méretű válságok kialakulásának, mint az olyan konfliktusoknak, melyekre a NATO 1991 előtt készült. Az új biztonsági koncepció szerint tehát napjainkban nagyobb veszélyt jelentenek a polgárháborúk, a fegyveres politikai viszályok és a terrorcselekmények. Tulajdonképpen a NATO-nak ezután Európa határain kívül kell biztosítani az európai tagállamok biztonságát. Ez a változás azzal jár, hogy a tagállamoknak olyan katonai egységeket kell felállítaniuk, amelyek alkalmasak arra, hogy ezekre az új biztonsági veszélyekre kellőképpen tudjanak válaszolni. A NATO kelet-európai bővítése tovább erősítette a szövetséget. Az 1991-es stratégiai koncepció a következő feladatokat jelölte ki a NATO számára:

- *A NATO alapvető célja, amelyet a Washingtoni Szerződés rögzített és a Londoni Nyilatkozat is megerősít, hogy politikai és katonai eszközökkel megóvja valamennyi tagállama szabadságát és biztonságát az ENSZ Alapokmányának elveivel összhangban. A demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság közös értékei alapján a Szövetség megalakulása óta egy igazságos és tartós békés rend megteremtésén dolgozik Európában. A szövetségnek ez a célkitűzése változatlan marad.*
- *Az eszközök, amelyekkel a Szövetség biztonságpolitikáját a béke megőrzése érdekében folytatja, továbbra is magában foglalja a háború megelőzéséhez és a hatékony védelem biztosításához elegendő katonai képesség fenntartását; átfogó képesség a tagjai biztonságát érintő válságok sikeres kezelésére; valamint a más nemzetekkel folytatott párbeszédet előnyben részesítő politikai erőfeszítések, valamint az európai biztonság együttműködésen alapuló megközelítésének aktív keresése, beleértve a fegyverzetellenőrzés és a leszerelés területén is. stb. (NATO stratégiai koncepció 1991).*

²⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (Letöltés ideje:2022.12.13)

Az 1991 és 1999 közötti időszakban történt változásokat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a NATO új irányba indult el, s ez egyrészt a Szovjetunió széthullásának köszönhető, másrészt pedig azoknak a politikai folyamatoknak, amelyeket ez a széthullás elindított. A nemzetközi biztonsági környezet is nagy mértékben átalakult. Emellett az ebben az időszakban lejátszódott konfliktusok is nagyban befolyásoltak a NATO politikáját. Ilyen konfliktus volt az 1991-es Öböl-háború, amely a NATO első közös katonai művelete volt. Az Öböl-háború után láthatóvá vált, hogy a Közel-Keleti régióban jelen kell lennie a NATO-nak, mivel innen olyan veszélytényezők eredhetnek, amelyek nagy mértékben veszélyeztetik a tagállamok biztonságát. A jugoszláviai polgárháború miatt pedig a Balkánon kellett feladatot elvégeznie a szövetségnek. A békefenntartás a balkáni régióban amiatt is kiemelt fontosságú volt, mert a polgárháború után a további konfliktusok kialakulásának megelőzésére volt szükség. Ezért jött létre a „KFOR” békefenntartó misszió. Ennek működtetésére a mai Koszovó területén azért van szükség, mert ezzel meg lehet akadályozni Koszovó ismételt szerb megszállását.

Az 1991 és 1999 közötti időszakban tehát dinamikus változás következett be a NATO politikájában és stratégiájában. Az 1999 és 2010 közötti időszakban azonban még több új biztonsági kérdés jelent meg.

2. fejezet

Az Észak-Atlanti Szövetség biztonságpolitikája és annak változása az 1999-től 2010-ig terjedő időszakban

Az 1991-től 1999-ig tartó időszakban a biztonsági környezet ismét megváltozott, s erre a NATO-nak válaszolnia kellett. Ahogyan az előző fejezetben is láthattuk, 1991-től sok új tényező befolyásolta a szövetség politikáját. Ezek közé tartoztak olyanok, mint a jugoszláviai polgárháború, az Öböl-háború és a Közel-Keleten végbement politikai változások. Azonban ez idő alatt kelet-európai politikai átalakulások pozitívan is befolyásolták a NATO politikáját. Ahogyan arra a NATO volt főtitkára Javier Solana rámutatott:

„Az európai biztonság arculata az elmúlt tízévtben felfoghatatlan mértékű, többnyire pozitív jellegű változásokon ment keresztül. Az Európát megosztó ideológiai fal végérvényesen a múlté és a közép- és kelet-európai országok többsége figyelemre méltóan békés átmenetet hajt végre a demokrácia irányában, amelyet a szabad választások és a jogállamiság megteremtése fémjelez” (Javier Solana NATO főtitkár 1999: 2).

Ahogyan arra a volt NATO főtitkár is rávilágított, a biztonsági környezet pozitív értelemben hihetetlenül megváltozott. Ez azonban nem azt jelentette, hogy megszűntek volna a NATO tagállamokat biztonságát veszélyeztető tényezők, hanem azt, hogy ezek olyan formában alakultak át és változtak meg, hogy ez szükségessé tette azt, hogy a szövetség ezekre új módon reagáljon.

A következőkben megvizsgálom, hogy az 1991-es stratégiai koncepcióhoz képest az 1999-es stratégia mennyiben változott meg, s hogy milyen új biztonsági kihívások és kockázatok jelentek meg. Erre kiválóan rávilágít az alábbi idézet:

„Mindezen nagyon pozitív változások ellenére az európai biztonságot erő kihívások továbbra is léteznek. Láttunk példákat a kisebbségeket és etnikumokat érintő konfliktusokra, a menekültáradatokra és az emberi jogok szisztematikus

megsértésére is. A tömegpusztító fegyverek és azok célba juttató eszközeinek proliferációja szintén egyre növekvő aggodalomra ad okot” (Javier Solana NATO főtitkár 1999: 2).

Ahogy az Javier Solana is kiemelte, a tömegpusztító fegyverek elterjedése és azok hordozó eszközeinek terjedése nagy kihívás elé állítja a szövetséget. A tömegpusztító fegyverek elterjedése, továbbá fejlesztése hatalmas veszélyt jelent a szövetségre és az egész világra. Ha ezek az eszközök nagymértékben elterjednek és ha egyes országok túl sok ilyen tömegpusztító fegyverrel rendelkeznek, az önmagában véve is kimagasló biztonsági kockázatot jelent. A világ fejlődésével és változásával együtt a biztonsági környezet is átalakult. Az 1990-es évek végére a kelet-európai államokban már demokratikus politikai rendszer alakult ki. Az 1999-es stratégiai koncepció már tartalmazza azt, hogy Oroszországgal szoros kapcsolatokat kell ápolni mind a balkáni mind az európai tagállamok biztonsága érdekében.²¹ Az alábbi idézetben ez olvasható:

„Az euro-atlanti biztonság területén bekövetkezett jelentős változások egyike az az új, pozitív viszony, amely a NATO és Oroszország között van kialakulóban. Véleményünk szerint Oroszország konstruktív részvétele alapvető fontosságú a kialakulóban levő új európai biztonsági rendszer számára. A NATO pedig elkötelezett ezen részvétel elmozdítása iránt. Az 1997-es NATO-orosz Alapító Okirat alapján a Közös Állandó Tanács (Permanent Joint Council) mára olyan fórummá vált, mely lehetőséget nyújt a szövetségesek és Oroszország közötti eszmecserére a biztonság olyan aktuális kérdéseiről, mint Bosznia és Koszovó, továbbá a védelmi és katonai kérdésekkel foglalkozó szakértők közötti kapcsolatok megteremtésére és a gyakorlati együttműködés lehetőségeinek bővítésére. Az előttünk álló évben a konzultációs és együttműködési kapcsolatok valószínűleg tovább bővülnek” (Javier Solana NATO főtitkár 1999: 4).

A fenti idézetből kitűnik, hogy a NATO az 1999-es stratégiai koncepció kialakításakor jó viszonyt ápolt Oroszországgal. Ez azért is lényeges változásnak tekinthető, mert a NATO 1991-et megelőző stratégiai koncepciói közül mindegyik hangsúlyozta, hogy elsődlegesen a

²¹https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (Letöltés ideje: 2022.12.14)

Szovjetunió ellen kell védelmet biztosítani. Ez a szemlélet a biztonsági környezet nagy mértékű átalakulásával alapjában változott meg. A NATO 1999-ben már partnerként tekintett Oroszországra és pozitívan tekintett az együttműködésre. Sőt, az idézetből az is látható, hogy a konzultációs és együttműködési kapcsolatoknak a bővítését is tervezték. Viszonylag rövid idő alatt a szövetség sok tekintetben megváltozott. A Szovjetunió ellen létrejött szervezet az 1990-es évek végére már együttműködött a volt szovjet térség államaival. Ez nem kis mértékben annak volt köszönhető, hogy a NATO nyitott volt az együttműködésre és a konzultációra Oroszországgal.

„A koszovói válság jól bizonyította ezen új viszony értékét. A válság kirobbanása óta a NATO és Oroszország folyamatos konzultációt folytatott a Közös Állandó Tanács keretében: mindkét fél a konfliktus békés megoldására törekszik” (Javier Solana NATO főtitkár, 1999: 4).

A NATO a koszovói válság idején folyamatosan kapcsolatban állt Oroszországgal és mindkét fél arra törekedett, hogy a konfliktust békés módon orvosolják.²² Ebből is láthatjuk, hogy a biztonsági környezet olyan módon alakult át, hogy az addigi ellenségből együttműködő partnerre válnak a felek. A NATO az európai biztonság védelme érdekében tehát teljesen nyitott volt az együttműködésre. Véleményem szerint ebben az időszakban a NATO megfelelően reagált a felmerülő biztonsági kihívásokra. Sajnálatos módon azonban a koszovói konfliktus még mindig nem zárult le, s napjainkban ismét viszályok alakultak ki a koszovói albánok és a szerbek között. A stratégiai koncepció szövege ezért is emeli ki, hogy a nemzetiségi különbségeken alapuló konfliktusok még korántsem megoldottak a Balkánon.

A stratégiai koncepció rövid bemutatása után az új biztonsági kockázatok és kihívások bemutatásával szeretném felvázolni a biztonsági koncepció alapvető jellemzőit:

- *„Az erős nukleáris erők jelenléte a Szövetségen kívül szintén jelentős tényező, amelyet a Szövetségnek figyelembe kell vennie, ha az euro-atlanti térség biztonságát és stabilitását meg akarja őrizni.*

²² 9901-hu.pdf (Letöltés ideje:2022.12.14)

- *A tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik elterjedése továbbra is komoly aggodalomra ad okot.*
- *A szövetség biztonsági érdekeit más, szélesebb természetű kockázatok is érinthetik, beleértve a terrorcselekményeket, a szabotázszt és a szervezett bűnözést, valamint a létfontosságú erőforrások áramlásának megzavarását. A nagyszámú ember ellenőrizetlen mozgása, különösen a fegyveres konfliktusok következményeként, szintén problémákat vethet fel a Szövetség biztonságára és stabilitására nézve”* ²³ (NATO stratégiai koncepció, 1999).

Láthatjuk, hogy a NATO-nak ebben az időszakban a fent felsorolt biztonsági problémákkal kellett szembenéznie. Az 1999-es stratégiában már több olyan biztonsági tényező is megjelenik, amelyek az 1991-es stratégiai koncepcióban nem voltak jelen. Ilyen például a fegyveres konfliktus miatt elinduló tömeges migráció; a 21.századi technikai fejlődés által lehetővé tett szabotázs-akciók, továbbá a létfontosságú erőforrások biztosításának megzavarása. Láthatjuk, hogy az 1990-es évek végére a biztonságot fenyegető kihívások közé olyan tényezők tartoznak, mint pl. az erőforrások rendelkezésre állásának biztonságát fenyegető veszélyek, a terrorizmus, valamint az elkövetkezendő időszak egyik legnagyobb biztonsági kihívását jelentő tömeges migráció jelensége. A tömeges migráció olyan jelenség, melyet sürgősen kezelni kell. A jövőben a NATO-nak valószínűleg további biztonsági kihívásokkal kell majd szembenéznie. A NATO által ellátandó feladatokról Varga Gergely szerint az 1999-es koncepcióban a következőket olvashatjuk:

„Az 1999-es koncepció a szövetség alapvető feladatait öt pillérbe sorolta: biztonság, konzultáció, védelem és elrettentés, válságkezelés, partnerség. Az utolsó kettő azonban a biztonság és a stabilitás elmozdításának eszközeként volt feltüntetve, alárendelt, kiegészítő elemként. Ez elsősorban a szövetség történetében újra és újra előkerülő, 1999-ben – a koszovói háború évében – pedig különösen aktuális területen kívüli szerepvállalással kapcsolatos vitáknak volt köszönhető” (Varga Gergely 2010: 80).

²³ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (Letöltés ideje: 2022.12.14)

Láthatjuk, hogy bár a stratégiai koncepcióban a „*védelem és elrettentés*” kifejezés továbbra is szerepel, 1991-től kezdődően azonban nem fő prioritásként van megjelölve. Ebben az időszakban a NATO sokkal nagyobb figyelmet fordított a békepartnerség kiterjesztésére és a különböző békefenntartó vállalkozások teljesítésére.

Ahogy azt már korábban említettem, a tagállamok biztonságának megóvása érdekében a NATO-nak a tagállamainak területén kívül is aktivitást kellett mutatnia. Már az 1991-es koncepcióban is szerepelt az, hogy a jövőben a szövetség biztonsága érdekében a szövetség területén kívül kell elkezdeni a biztonságra veszélyt jelentő kihívások elhárítását és ezek megjelenésének megakadályozását. Az 1999-es koncepcióban már világosan megjelenik, hogy a békefenntartó kontingensekre szüksége van mind a Balkánon, mind pedig a Közel-Keleten (pl. Koszovó, Afganisztán és Irak esetében). Ez azért is indokolt, mivel ezeknek a békefenntartó missziók megelőzhetik biztonságra veszélyt jelentő tényezők aktivizálódását.

Az 1999-től 2010-ig tartó időszakban történt változásokat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a biztonsági környezet ebben az időszakban is jelentős mértékben megváltozott. Több olyan meghatározó változás is történt ebben az időszakban, amelyek nagyban befolyásoltak a szövetség biztonsági törekvéseit. Ilyen volt például a 2001. szeptember 11-én bekövetkezett terrortámadás az Egyesült Államok ellen. Ekkor léptették életbe először a NATO 5. cikkelyét és ezek után indult meg a támadás Afganisztán ellen. Afganisztánban a NATO 20 éven át folytatott békefenntartást, 2021-ben azonban kivonta egységeit az országból, s ennek következtében rövid idő alatt az országot újra a talibán mozgalom hajtotta uralma alá. A 2003-ban Irak ellen végrehajtott támadás is meghatározó tényező volt a NATO politikájában. Hangsúlyozni kell azonban, hogy 1991-től eltérően Irakot nem a NATO támadta meg, hanem az Amerikai Egyesült Államok hadereje. A szövetség Irakban a mai napig békefenntartó missziót működtet. Ezeken a konfliktusokon felül több egyéb tényező is közrejátszott abban, hogy a NATO megváltoztatta stratégiai koncepcióját. Az egyre növekvő terrorizmus, továbbá a katonai konfliktus vagy polgárháború miatt megjelenő migráció és a technika fejlődése miatti biztonsági kihívások is hozzájárultak a koncepciók változásához.

A változások az előző időszakhoz képest nevezhetőek lényegesnek. Ebben az időszakban meghatározó jelenségnek tekinthető az egyre növekvő energiaszükséglet és a digitalizáció térnyerése. Ráadásul a 2010-es évek elején Oroszország egyre aggasztóbb viselkedést kezdett tanúsítani, a politikai irányvonala a NATO számára veszélyt jelentő módon változott meg.

3. fejezet

A NATO biztonságpolitikája és változásai a 2010-től napjainkig terjedő időszakban

Ebben a fejezetben a 2010-es és 2022-es, legújabb stratégiai koncepciókat mutatom be. Ebben az időszakban több tényező határozta meg a NATO stratégiáját. Ilyen volt például a Krím-félsziget 2014-ben Oroszország által végrehajtott megszállása és ezt követő annexiója, valamint a 2022. február 24-én kitört orosz-ukrán háború. A 2010-es biztonsági koncepció és az 1999-es stratégia koncepció között nem sok különbség fedezhető fel.²⁴ A 2010-es évek második felétől (pontosabban 2014-től) azonban a Szovjetunió felbomlása óta nem tapasztalt tényezők jelentek meg ismét Európában. Ezekből néhányat szeretnék felsorolni:

- *„A hagyományos fenyegetést mindazonáltal nem szabad figyelmen kívül hagyni. Szerte a világon számos térség és ország olyan jelentős, modern katonai képességekre tesz szert, ami nehezen megjósolható következményekkel jár a nemzetközi stabilitásra és az euro-atlanti biztonságra. Ezek a képességek magukban foglalják a ballisztikus rakéták elterjedését, amely tényleges és egyre növekvő fenyegetést jelent az euro-atlanti térségre nézve.*
- *Az informatikai eszközökkel elkövetett támadások egyre gyakoribbá, egyre szervezettebbé válnak, és az általuk a kormányzati, üzleti, gazdasági, illetve potenciálisan közlekedési és egyéb hálózatok, valamint más kiemelt jelentőségű infrastruktúrák számára okozott károk egyre nagyobb költséggel járnak: átléphetik azt a küszöböt, amelyen túl a nemzeti és euroatlanti jólétet, biztonságot és stabilitást fenyegetik. Ilyen támadások forrásai egyaránt lehetnek külföldi katonai szervezetek és hírszerző szolgálatok, szervezett bűnözők, terrorista és/vagy szélsőséges csoportosulások.*

²⁴ http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.14)

- Számos jelentős technológiai vonatkozású fejlődési irány – így a lézerfegyverek, az elektronikai hadviselés fejlődése és az űrhöz való hozzáférést megakadályozó technológiák megjelenése – gyakorolhat olyan jelentős globális hatást, amely kihat majd a NATO katonai tervezésére és műveleteire.
- Az olyan kulcsfontosságú környezeti és erőforrásból kötöttségek, mint az egészségügyikockázatok, az éghajlatváltozás, a vízhiány és az egyre fokozódó energiaigény, továbbra is alakítani fogják a jövő biztonsági környezetét a NATO számára fontos területeken, és potenciálisan jelentős hatást gyakorolhatnak a NATO tervezésére és műveleteire.
- Valamennyi ország egyre nagyobb mértékben függ a lényegi fontosságú hírközlési, szállítási és tranzitvonalaktól, amelyektől a nemzetközi kereskedelem, az energiabiztonság és a jólét is függ. Ezek támadással vagy üzemzavarással szembeni ellenálló-képességének biztosításához fokozott nemzetközi erőfeszítések szükségesek. Egyes NATO-tagállamok jobban függenek majd külföldi energiaszolgáltatóktól, és – egyes esetekben – külföldi energiaellátó és –elosztó hálózatoktól energiaszükségletük kielégítése érdekében. Mivel a világ fogyasztásának egyre nagyobb hányadát szállítják globálisan, az energiaellátás egyre fokozottabban ki van téve az üzemzavarás veszélyének” (NATO stratégiai koncepció, 2010).

Láthatjuk, hogy a 2010-es stratégiai koncepció sok tekintetben hasonló ugyan az 1999-es koncepcióhoz, ám merően új kockázati tényezőket is említ.²⁵ Ebben az időszakban a kibertámadások, a technika előrehaladtával és a nagymértékű digitalizációnak köszönhetően a biztonságra veszélyt jelentő tényezők száma megnövekedett. Egyre nagyobb mértékű digitalizáció figyelhető meg. Ez azt eredményezte, hogy a szövetségnek a létfontosságú digitális infrastruktúrát is védenie kellett, mert ezek a tagállamok működéséhez elengedhetetlenek. A digitális infrastruktúra elleni támadásokat különféle szervezetek különböző célokkal, mint például zsarolás, valamilyen politikai cél érdekében, pénzszerzés

²⁵ https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf
(Letöltés ideje: 2022.12.12)

vagy esetleg politikai ellentétek miatt hajtják végre. Terrorszervezetek is végrehajthatnak ilyen jellegű támadásokat. Ahogyan azt az első idézett pontban olvashatjuk, szó esik arról is, hogy egyes országok olyan katonai erőre tesznek szert, ami a jövőben nehezen belátható következményekkel járhat. Ilyen állam például Oroszország, valamint Kína.

A technikai fejlődés eredményeként a hadviselésben megjelentek a lézerfegyverek, az elektronikai hadviselésre alkalmas eszközök, s ezek megjelenése aggodalomra ad okot. Megemlíti a stratégiai koncepció a világűr is, mint egyre növekvő jelentőségű terület. Valószínű, hogy a jövőben a világűr egyre kiemelkedőbb szerepet fog kapni a NATO stratégiai tervezeteiben. Megjelenik a stratégiai tervezetben továbbá az energiafüggőség fogalma, mint biztonsági kockázatot jelentő tényező. Rá szeretnék mutatni arra, hogy a NATO ekkor is kockázatosnak tartotta azt, hogy egyes országok egyre nagyobb mértékben függenek az energiaforrások importjától (például gáz, kőolaj, elektromos energia esetében, stb.).²⁶ A koncepció már ekkor rámutatott az ebből származható veszélyekre. A biztonságot fenyegető veszélyek között szerepelnek az anyagban a különböző környezeti katasztrófák, az éghajlatváltozás, a vízhiány és az egészséget veszélyeztető egyéb tényezők.

A következőkben azt szeretném vázolni, hogy az anyag szerint milyen feladatokat kellett ellátnia a szövetségnek. Mivel szinte évről évre jelennek meg új biztonsági kockázatok, melyek veszélyeztetik a tagállamok biztonságát, elmondhatjuk, hogy a világ biztonsági környezete dinamikusan változik. Ezekre a változásokra pedig mindig válaszolni kell. A szövetségnek olyan rugalmas biztonságpolitikát kell folytatnia, amellyel érdemileg tud a felmerülő új problémákra válaszolni.²⁷ A NATO által elvégzendő feladatokat nagyon jól összefoglalja az alábbi idézet Varga Gergelytől:

„A lisszaboni stratégia három alapvető feladatot jelöl ki a NATO számára: a kollektív védelmet, a válságkezelést és a kooperatív biztonságot. E hármas feladat-meghatározás a szövetség katonai jellegét hivatott a megelőző koncepciónál erőteljesebben demonstrálni” (Varga Gergely 2010: 80).

Az alapvető feladat kijelölésében szerepel az, hogy a szövetség katonai jellegét erősebben szükséges demonstrálni, mert ezzel nagyobb elrettentő erőt tudnak felmutatni az esetleges

²⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (Letöltés ideje: 2022.12.14)

²⁷ /varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.14)

szövetséget veszélyeztető elemek felé. Elsődlegesen az Amerikai Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én elkövetett sajnálatos terrortámadásnak köszönhető az, hogy az 5. cikkely jelentőségét ez a koncepció erőteljesebben hangsúlyozta. Varga Gergely erre így utal:

A kollektív védelem feladatához markánsabb nyelvezetet használ az új koncepció. Míg a korábbi dokumentum pusztán utalt az ötödik cikkelyre, az új már a „szilárd kötelező érvényű kötelezettség” (Varga Gergely 2010: 80).

Véleményem szerint ez a kötelezettség többek között a fent említett terrortámadás miatt is lett ennyire markánsan megfogalmazva. Mivel ez egy NATO tagállam elleni támadás volt, ezért példát kellett statuálni és megmutatni a szövetség erejét.²⁸ Továbbá elejét kellett annak is venni, hogy ilyen szörnyű támadások és terrorcselekmények a jövőben megtörténhessenek.

A 2010-ben elfogadott stratégiai koncepció további irányelveket jelölt ki a NATO számára. Az alábbiakban ezekből sorolok fel néhányat:

„A modern biztonsági környezet a NATO területét és lakosságát érő kihívások széles és állandó fejlődésben lévő együttesét öleli fel. Biztonságának szavatolása érdekében a Szövetség három kulcsfontosságú alapeladatot kell, hogy betöltsön és töltsön be továbbra is hatékony módon, melyek mindegyike hozzájárul a Szövetség tagjainak védelméhez, mindenkor a nemzetközi joggal összhangban:

***a. Kollektív védelem.** A NATO tagállamai mindig segítik egymást támadásokkal szemben, a Washingtoni Szerződés 5. cikkével összhangban. E kötelezettségvállalás szilárd és kötelező jellegű marad. A NATO elrettentést és védelmet nyújt az agresszió bármilyen fenyegetésével, valamint olyan kialakuló biztonsági kihívásokkal szemben, amelyek fenyegetést jelentenek egyes szövetségesek, vagy a Szövetség egészének alapvető biztonsága számára.*

***b. Válságkezelés.** A NATO politikai és katonai képességek egyedülálló és robusztus együttesével rendelkezik a válságok teljes spektrumával szembeni fellépéséhez –konfliktusok előtt, alatt és után egyaránt. A NATO aktívan igénybe*

²⁸ https://www.nato.int/nato-welcome/index_hu.html

veszi ezen politikai és katonai eszközök megfelelő kombinációját olyan kialakulóban lévő válságok kezelésének segítése érdekében, amelyek potenciálisan érintik a Szövetség biztonságát még azt megelőzően, hogy azok konfliktussá fejlődnek; olyan meglévő konfliktusok megállítása érdekében, amelyek érintik a Szövetség biztonságát; és a konfliktus utáni helyzetek stabilitásának tartóssá tétele érdekében ott, ahol ez hozzájárul az euro-atlanti biztonságához.

c. Kooperatív biztonság. A Szövetségre hatást gyakorolnak a határain kívüli politikai és biztonsági fejlemények, ahogyan maga a Szövetség is hatást gyakorolhat ezekre. A Szövetség aktívan lép fel a nemzetközi biztonság érdekében, releváns országokkal és más nemzetközi szervezetekkel kialakított partneri kapcsolatokon keresztül; a fegyverzetellenőrzéshez, a tömegpusztító fegyverek terjedésének megakadályozásához és a leszereléséhez történő hozzájáruláson keresztül; valamint a szövetség béli tagság ajtajának nyitvatartásával mindazon európai demokráciák számára, amelyek teljesítik a NATO normáit” (NATO stratégiai koncepció, 2010).

Ahogyan azt a fentiekben is olvashatjuk, mivel az európai biztonságot veszélyeztető tényezők a szövetség területén kívülről származnak, a NATO-nak az az európai biztonság védelme érdekében a tagállamai területén kívül kell fellépnie.

Amint azt az első fejezetben ismertettem, a NATO a biztonsági környezetben végbement változásokra reagálva maga is erőteljesen átalakult. 1949-es megalakulásakor egy tisztán katonai szövetség volt, amellyel a tagállamok a Szovjetunió felől érkező fenyegetést kívánták elhárítani. A 2010-es évekre a NATO olyan szövetséggé alakult, mely a biztonságra fenyegetést jelentő tényezők széles körét kívánja figyelemmel kísérni és ezek ellen védelmet nyújtani. Figyelemmel kíséri a kibertért, a digitális és informatikai rendszereket, az energiaellátást veszélyeztető tényezőket stb. Ezek az új feladatok új kihívásokat jelentenek a NATO számára. ezekkel szembe kellett néznie és ezekre szükséges volt válaszolnia. Az 1991-es és a 2010-es stratégiai koncepciót összehasonlítva láthatjuk, hogy a biztonsági környezet nagy mértékben megváltozott, s új biztonsági veszélyek fenyegetik a szövetséget. Emiatt a változás miatt a NATO-nak egyre több feladatot kell ellátnia. A modern technológia

fejlődésével és a világpolitika változásaival az Észak-Atlanti Szövetségnek egyre szélesebb körben és dimenzióban kell a védelmet biztosítania. A NATO-nak többféle és másféle fenyegetésekkel kell szembenéznie. Ahogyan erre Szenes Zoltán is rávilágított:

„Nem vitatható, hogy a mai kihívások sokkal bonyolultabbak, komplexebbek, összetettebbek és nehezen kezelhetőek mint amelyek az 1949-es megalakuláskor azonosíthatók voltak” (Szenes Zoltán, 2021: 12).

Ez az idézet tömören megfogalmazza azt, hogy a NATO feladatai átalakultak és sokkal bonyolultabbak, mint a megalakulását követően voltak.²⁹ Az újonnan megjelenő feladatok teljesítése nemcsak nagyfokú precizitást és szaktudást igényel hanem olyan képzett katonai erőt, amely el tudja végezni a feladatokat. Napjainkban a NATO előtt álló feladatokat ezért is sokkal nehezebb elvégezni, mint korábban. Az 1990-es évek előtt a szövetség egy fő feladat teljesítésére koncentrált. A Szovjetunió felbomlásával és az euro-atlanti biztonsági környezet változásával egyre szélesedett a szövetség által ellátandó feladatok skálája. Ezeket a feladatokat meg kellett szervezni, nagy figyelmet kellett rájuk fordítani, és az 1991-es év után a szövetségnek lényegesebben több feladatot kellett teljesítenie.

A NATO 2010-es stratégiai koncepciójának ismertetése után a legújabb, a 2022-től érvényes stratégiai koncepciót mutatom be. A 2022-es stratégiai koncepció nagyban eltér a korábbi koncepcióktól. Ez egy teljesen új koncepció, melyet nemrég fogadott el a NATO és több nagy változást tartalmaz. Tartalmát nagyban befolyásolta a 2022-es orosz-ukrán háború kitörése. Ahhoz, hogy megértsük a koncepció keletkezésének körülményeit, tisztába kell lennünk a háború természetével és súlyosságával.

A háború 2022. február 24-én tört ki. Az orosz hadsereg rakétatámadásokat hajtott végre egész Ukrajna területén, ezután indult meg az orosz hadsereg előrenyomulása Ukrajna területére. A háború indoka az volt, hogy 2014 után a Donbasz és Luhanszk megyében Ukrajna népiirtást követett el az orosz etnikumú lakosság ellen. (Ezt az állítást azonban az orosz fél azóta sem tudta bizonyítani.) Oroszország teljes mértékben demilitarizálni akarja Ukrajnát. A nagyrészt orosz lakta területeket el kívánja csatolni Ukrajnától. (A Krím-félsziget esetében ez meg is történt. Az itt lebonyolított népszavazás eredményét, azonban sem az ENSZ, sem a NATO tagállamok nem ismerik el). Ukrajna nehéz helyzetbe került, amikor megtámadta a nála

²⁹ A mai NATO, Szenes Zoltán, 2021

sokkal nagyobb és erősebb hadsereggel rendelkező Oroszország. A NATO az orosz agressziót teljes mértékben elítélte és Oroszországot többször felszólította a támadás beszüntetésére. A NATO támogatásáról biztosította Ukrajnát az Oroszország elleni küzdelemben. A szövetség fegyvereket és egyéb támogatásokat küldött Ukrajnába, s az ukrán hadsereg eredményesen tudott fellépni az orosz támadások ellen és megakasztotta az orosz hadsereg támadását. Oroszország gyors háborúra számított, azonban a háború több hónapja elhúzódó, olyan konfliktussá vált, amelyet nagy veszteségek árán vívnak meg a felek egymással.³⁰ A háborúval napvilágra kerültek az, hogy az orosz vezetés hogyan képzei el azt, hogy újra ellenőrzése alá vonja a volt szovjet tagköztársaságokat. Az orosz vezetés által folytatott politika jelenti jelenleg a legnagyobb veszélyt a NATO-ra. Ilyen nagy kiterjedésű háborús konfliktus a 2. világháború óta nem zajlott Európában. A NATO hírszerzése már 2021 őszén jelezte a tagállamoknak, hogy Oroszország ténylegesen támadásra készül a szomszédos Ukrajna ellen.³¹

A NATO 2022-es stratégiai koncepciójának központi elemét ez a konfliktus és annak hatásai képezik. A NATO-nak újra Oroszországgal kell szembenéznie és Oroszország az európai kontinensen belül a legnagyobb biztonsági kockázatot jelentő tényező. Ez a NATO biztonságpolitikáját lényegesen meghatározó tényező, s emiatt a szövetségnek sokkal nagyobb hangsúlyt kell fektetni a „védelem és elrettentés” biztosítására. Az európai szövetséges tagállamoknak a haderejük számára sokkal több erőforrást szükséges biztosítaniuk. A hadsereg fejlesztése és megfelelő finanszírozása elősegítheti azt, hogy hatékonyabban tudjanak védekezni bármilyen kiszámíthatatlan konfliktus vagy támadás esetén. Ahogyan azt a 2022-es stratégiai koncepció is mutatja, a biztonsági környezet gyökeresen kezd megváltozni.

A következőkben szeretném röviden bemutatni a NATO 2022-es stratégiai koncepciójában szereplő legfontosabb változásokat:

- *„Az Euro-Atlanti térségben nincs béke. Az Orosz Föderáció megsértette azokat a normákat és elveket, amelyek hozzájárulnak egy stabil és kiszámítható európai biztonsági rend kialakulásához.*
- *Az Orosz Föderáció jelenti a legnagyobb és legközvetlenebb fenyegetést a szövetség biztonságára nézve, valamint az euró-atlanti térség békéjére és stabilitására nézve.*

³⁰ https://www.youtube.com/watch?v=c_9NxQozZjE&t=1s (Letöltés ideje: 2022.12.14)

³¹ https://www.youtube.com/watch?v=c_9NxQozZjE&t=1s (Letöltés ideje: 2022.12.14)

- *A Kínai Népköztársaság ambíciói és kényszerítő politikája kihívást jelent a szövetség érdekeire, biztonságára és értékeire.*
- *A fegyverzetellenőrzési, leszerelési és non-proliferációs architektúra eróziója negatívan befolyásolta a stratégiai stabilitást. (NATO stratégiai koncepció, 2022)*

Ezeknek a változásoknak az ismertetésével és az előző stratégiai koncepciók megvizsgálása után szembetűnő, hogy az euro-atlanti térségben milyen nagy mértékben változott meg a biztonsági környezet. Hatalmas változást jelent az, hogy az euró-atlanti térségben nincs béke. Oroszország az az állam, amely, ezt az európai békét megtörte az Ukrajna ellen végrehajtott támadásával. A koncepció leírja továbbá azt, hogy az Orosz Föderáció jelenti a szövetség számára a legnagyobb biztonsági kockázatot.

Ennek a kijelentésnek óriási jelentősége van. Az 1991 előtti stratégiai koncepciókban a legnagyobb biztonsági kockázatot Szovjetunió pusztá léte jelentette. Oroszország veszélyforrásként való említését nevezhetjük tehát akár visszatérő kockázati elemnek is. Azonban nem arról van szó, hogy a NATO számára újra csak Oroszország jelenti az egyetlen biztonsági kihívást. Új és már meglévő problémák a mai világban ugyanúgy jelen vannak. Szeretném tehát hangsúlyozni azt is, hogy a szövetségnek az Oroszország jelentette biztonsági kockázat mellett a meglévő és új kockázatokkal is szembe kell néznie. Ez azt jelenti, hogy sok területen jelen kell lennie a NATO-nak és biztosítani kell a tagállamok védelmét.

Kiemelendő továbbá, hogy a koncepció első alkalommal említi Kínát, mint a nemzetközi békére veszélyt jelentő államot. Kína ambíciói és politikája a NATO szerint több ok miatt is veszélyeztetheti az euro-atlanti biztonságot:

Az egyik ilyen ok az Amerikai Egyesült Államok és Kína között meglévő versengés és feszültség. Egy másik ok továbbá Kína kommunista államberendezkedése. Szót kell ejtenünk Tajvanról is. Kína nem ismeri el Tajvant, mint önálló államot, az USA viszont önálló államként kezeli és támogatja a szigetországot.³² Mindezen túl több érdekellentét figyelhető meg a két ország között, amely azt eredményezi, hogy a viszonyuk nem felhőtlen.³³ Az a politika, amit

³² <https://www.vg.hu/kozelet/2022/08/a-hadgyakorlat-kozben-is-tajvan-elfoglasaval-fenyegetozik-kina> (Letöltés ideje: 2022.12.16)

³³ <https://hu.euronews.com/2022/09/19/joe-biden-az-usa-katonakkal-is-kesz-megvedeni-tajvant> (Letöltés ideje: 2022.12.16)

Kína folytat, aggasztó a szövetség számára. Mindazonáltal a NATO szerint fontos a Kínával való párbeszéd fenntartása, mert így a két ország adott esetben kompromisszumos megállapodással rendezheti a közöttük felmerülő nézeteltéréseket. Ez azért is elengedhetetlen mivel így jelentősen csökken az esélye egy esetleges konfliktus kialakulásának a NATO és Kína között.

Az alábbiakban azt ismertetem, hogy milyen feladatokat határozott meg a koncepció a NATO számára.

- *„A NATO eltökélt szándéka a szövetségesek szabadságának és biztonságának védelme. A fő célja és a legnagyobb felelőssége az, hogy biztosítsuk kollektív védelmünket, minden fenyegetéssel szemben, minden oldalról.*
- *A NATO továbbra is három alapvető feladatot lát el: elrettentés és védelem; válság megelőzés; és a kooperatív biztonság. Ezeket kiegészítve valamennyi szövetséges kollektív védelme és biztonsága.*
- *Növeljük egyéni és kollektív rugalmasságunkat és technológiai előnyünket. Ezek az erőfeszítések elengedhetetlenek a Szövetség alapvető feladatainak teljesítéséhez. Elősegítjük a jó kormányzást és integráljuk az éghajlatváltozást, az emberi biztonságot, valamint a nők, a béke és a biztonság témakörét. Folytatjuk a nemek közötti egyenlőség előmozdítását, amely a nemek közötti egyenlőséget tükrözi.*
- *A nemzeteink közötti transzatlanti kötelék nélkülözhetetlen a biztonságunkhoz. Minket közös értékek kötnek össze minket: az egyéni szabadság, az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság. Továbbra is szilárdan elkötelezettek vagyunk az Európai Unió céljai és elvei mellett”.*

A feladatok fenti felsorolását elolvasva láthatjuk, hogy a NATO a 2010-es évek során milyen hatalmas változáson ment keresztül. A 2022-őt megelőző koncepciók egyikében sem szerepeltek olyan politikai kérdések, mint a nők egyenlősége, vagy pl. az Európai Unió céljai és elvei melletti kiállás.

A NATO 2022-re olyan szövetséggé alakult, amely már nemcsak katonai kérdésekben foglal állást, hanem egyes politikai kérdésekben is szilárd álláspontot fogalmaz meg. Azt láthatjuk tehát, hogy 2022-ben a NATO nem csupán csak katonai szövetség. Napjaink kiszámíthatatlan biztonsági helyzete miatt szükség van arra, hogy a NATO katonailag erős és ütőképes haderőt tartson fenn. Az orosz-ukrán konfliktus végső kimenetele nem megjósolható. Oroszország agresszív politikája miatt a háború sokkal nagyobb konfliktussá is kiszélesedhet. Emiatt a NATO katonai jelenléte a szövetség Oroszországgal határos államaiban az elkövetkezendő időszakban nagy hangsúlyt kell kapjon. A haderő fejlesztése ugyancsak elengedhetetlen a szövetség a biztonságának fenntartásához. Ez véleményem szerint most a legaktuálisabb kérdés. Nagyon fontos feladatok közé tartozik a nemek közötti egyensúly megteremtése is, de ez a kérdés véleményem szerint napjainkban másodlagos fontosságú a védelem és elrettentés biztosításához képest.

A tagállamoknak szükségük van a hadseregek fejlesztésére. Ennek elmulasztásával ugyanis veszélybe kerülhet egész Európa biztonsága. Nem csak modernizálni kell az európai tagállamok hadseregeit, hanem állományukban is fejleszteni kell ezeket.³⁴ Ez most a legfontosabb feladat. Az energiabiztonság megteremtése ugyancsak rendkívül fontos kérdés. Láthatjuk, mekkora problémákat tud az okozni, ha az európai kontinens országainak túlnyomó többsége csak egy országból tudja beszerezni a szénhidrogén-forrásokat. Az energiabiztonság megteremtésére a lehető legnagyobb mértékben törekedni kell. Ez a szövetséghez tartozó tagállamok alapvető érdeke, mivel csak így tudnak megfelelő alapot biztosítani a haderő fejlesztésének, és annak, hogy növelni tudják a hadrafogható állomány nagyságát.

³⁴ https://www.youtube.com/watch?v=-U_y5B4fh3Y

Összegzés

A dolgozatban megpróbáltam rávilágítani azokra a változásokra és új kihívásokra, amellyel a NATO-nak egy dinamikusan változó világban szembe kellett néznie. Bemutattam, hogy az 1991-es évtől kezdődően a biztonsági környezet óriási mértékben megváltozott, s a szövetségnek sok új feladatok kellett ellátnia. Mivel világunk változik és a biztonsági környezet ezzel együtt új formákat ölt, ezért ezek a feladatok a jövőben tovább fognak bővülni. Annak ellenére azonban, hogy a biztonsági környezet változik ugyan, de vannak olyan elemei, amelyek újra felbukkannak, illetve nem tűnnek el. Ilyen problémák pl. a globális terrorizmus, az energiafüggőség, az egészségügyi veszélyhelyzetek kialakulása, a klímaváltozás stb. Ezeken felül a NATO-nak újra szembe kell néznie Oroszország birodalmi jellegű, expanzív és agresszív politikájával. Sajnálatosan ez a visszatérő biztonsági kockázat vált az elsődleges, elhárítandó tényezővé. Ezzel szembe kell nézni és ez ellen védekezni kell. Láthatjuk, hogy a NATO-nak jelen kell lennie a biztonság minden területén, legyen szó katonai biztonságról, vagy akár energiabiztonságról, vagy a nemek közötti egyenlőségről. (Mindezek felbukkannak a 2022-es stratégiai koncepcióban.).

Napjainkban a NATO-nak a biztonságot fenyegető tényezők rendkívül széles körével kell számolnia. Azt láthatjuk, hogy a NATO eredményesen tud lépést tartani a változásokkal és hatékonyan tudja kezelni a kihívások többségét. Olyan kiszámíthatatlan biztonsági környezetbe került a NATO, amelyben nem lehet tudni, hogy milyen új kihívásokat hoz az elkövetkezendő időszak. Ezekre a kihívásokra csak úgy lehet felkészülni, ha a szövetség egységes és erős marad és lépést tud tartani a biztonsági környezet változásaival. Hangsúlyozom, hogy a mostani orosz-ukrán háború miatt a fegyverkezés időszerűbb kérdés, mint 1991 óta az bármikor volt.

Véleményem szerint a fegyverkezést és a haderő modernizálását nem csak napjainkban kell nagy ütemben folytatni, hanem ennek mértéként a jövőben tovább kell fokozni. A NATO csak ezáltal lehet képes felkészülni és válaszolni bármilyen fenyegetésre. A tagállamoknak, s főleg az európai tagállamoknak növelniük kell a védelmi kiadásait. A NATO európai tagállamai 1991 után a szovjet veszély megszűnése miatt fokozatosan leszerelték hadseregeiket. Nem számítottak arra, hogy a 21. században kialakulhatnak olyan nagy területre kiterjedő fegyveres konfliktusok, mint az a 20-században történt Európában. Láthatjuk, hogy ezt feltételezni alapvető tévedés volt. Oroszország politikai céljai miatt újra nagyméretű konfliktus alakult ki Európa területén, s ez az egész kontinens biztonságát veszélyezteti. A NATO

némiképpen az 1991 előtti időszakhoz hasonló helyzetben van. Ismét Oroszország jelenti a legnagyobb biztonsági kihívást a szövetség számára.³⁵ A 2022-es stratégiai koncepcióban az 1991 előtti stratégiai koncepciókhoz hasonlóan az szerepel, hogy egy adott állam (napjainkban Oroszország, 1991 előtt a Szovjetunió) jelenti a legnagyobb biztonsági kihívást a szövetség számára. Az 1991 előtti, illetve napjaink biztonsági környezete azonban egy tekintetben jelentős mértékben különbözik egymástól. Napjainkban a biztonságot fenyegető tényezők köre sokkal szélesebb, mint az 1991-ben volt. Ebből következően a NATO feladatköre is jelentősen kiszélesedett, s számos régi, ám új formában megjelent biztonsági kihívással kell szembenéznie

Dolgozatommal egyrészt a biztonsági környezet ebben az értelemben vett alapvető változására szerettem volna rávilágítani, másrészt pedig arra, hogy emiatt milyen új feladatokat kellett az általam vizsgált időszakban ellátnia a NATO-nak. A NATO mindez idáig eredményes szövetségi rendszernek nevezhető. Az 1949-ben történt megalakulása óta a mai napig fenn tudott maradni és védelmet tudott biztosítani tagállamai számára. A szövetség 2023-ban minden valószínűség szerint tovább bővül Svédország és Finnország felvételével. Ezzel a bővüléssel a NATO erősebb lesz.³⁶ Napjainkban olyan biztonsági környezetben élünk, mely kiszámíthatatlanul változik. A NATO tagállamai a korábbiakban tapasztalt módon együttműködve és a jelenleginél nagyobb erő ráfordításával azonban képesek lehetnek hatékonyan és eredményesen reagálni bármilyen eredetű biztonsági kihívásra.

³⁵ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.14)

³⁶ https://www.youtube.com/watch?v=-U_y5B4fh3Y

Felhasznált irodalom

- Szenes Z. (2021). A mai NATO. (A szövetség helyzete és feladatai) Budapest: Zrínyi Kiadó
- Bodoróczki J. (2021) A különlegesek. (Különleges harceljárások, műveleti erők a magyar történelemben és a modern hadviselésben) Budapest: Zrínyi Kiadó
- NATO Public Diplomacy Division (2006). NATO handbook. Brüsszel
- Gülnur Aybet, Rebecca R. Moore (2010). NATO in Search of a Vision. Georgetown University Press.
- Yonah Alexander, Richard Prosen (2015) NATO (from Regional to Global Security Provider) Maryland: Lexington Books
- Kecskés D. Gusztáv. (2018) Brüsszelből tekintve (Titkos NATO jelentések az átalakuló Kelet-Európáról, 1988-1991) Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- Amaczi Viktor, Bak Mihály, Hajdu János, Charles Gati, Gyarmati István, Orbán Viktor. (1997) Tények Könyve-NATO. Budapest: Greger-Delacroix Kiadó
- Rod de Wijk (1998). A NATO az ezredforduló küszöbén. Debrecen: Hajja &Fiai Könyvkiadó Kft.
- Békés Csaba (2022) Magyarország és a Varsói Szerződés felbomlása (1988–1991). In: A nemzetközi rendszer alakváltozásai a 21. Század elején. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, pp. 11-24.
- Banlaoi, Rommel. (2006) A terrorizmus kézikönyve. Edward Elgar Publishing
- Doktoranduszok Országos Szövetsége, Hadtudományi Osztály. (2022). A hadtudomány és a 21.század Budapest: Colorcom Médiai kft.

Internetes források

- <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/hu/9901-hu.pdf> (Letöltés ideje: 2022.12.12)
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm (Letöltés ideje: 2022.12.10)
- https://www.nato.int/nato-welcome/index_hu.html
- https://www.youtube.com/watch?v=c_9NxQozZjE&t=1s (Letöltés ideje: 2022.12.14)
- https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.12)
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (Letöltés ideje: 2022.12.14)
- http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.14)
- <https://www.vg.hu/kozelet/2022/08/a-hadgyakorlat-kozben-is-tajvan-elfoglalasaval-fenyegetozik-kina> (Letöltés ideje: 2022.12.16)
- https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.14)
- https://www.youtube.com/watch?v=-U_y5B4fh3Y
- 9901-hu.pdf (Letöltés ideje: 2022.12.14)
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (Letöltés ideje: 2022.12.14)
- https://nkerepo.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12605/web_PDF_2008_ orosz_gruz_haboru.pdf;jsessionid=38762E8DDDD295519CABBEC766F697DB?sequence=1 (Letöltés ideje: 2022.12.11)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9lszl%C3%A1v_h%C3%A1bor%C3%BA
- <https://hu.euronews.com/2022/09/19/joe-biden-az-usa-katonakkal-is-kesz-megvedeni-tajvant> (Letöltés ideje: 2022.12.16)